

Moć propagande

Da li je i u kojoj mjeri faktor propagande odigrao ulogu u oblikovanju političkog raspoloženja i držanja Bošnjaka u Drugom svjetskom ratu? Ovaj aspekt uticaja na bošnjačke mase nipošto ne treba zanemariti, jer se propaganda u ovom vremenu razvila do neslućenih razina, predstavljajući neophodno sredstvo motivacije stanovništva za ostvarenje ratnih ciljeva oba bloka. Prema Philipu M. Tayloru, Drugi svjetski rat donio je najveći propagandni sukob u historiji ratovanja. Među razlozima on na prvom mjestu navodi da se radilo o ratu između čitavih nacija, više nego u ratu 1914-1918. U totalitarnim nacijama, prisila je zamijenila konsultaciju u političkim procesima, demokratija bačena na koljena a mase potčinjene volji jednopartijskih režima. Ovaj sistem nije bio kompatibilan s modernom demokratijom i izbijanje rata 1939. godine je to jasno posvjedočilo. Slijedio je rat političkih ideologija u kojem je propaganda bila samo jedno, ali veoma značajno oružje. Usto, komunikacijska revolucija – pojava kina sa slikom i zvukom te radia – osigurala je direktnu vezu između vlade i podanika, te između vlade jedne nacije i naroda druge. Propaganda je postala alternativa diplomatiji.¹

Vlade, propagandni timovi i vojne strukture kontinuirano su proizvodili i distribuirali milione zvučnih, slikovnih i tekstualnih zapisa i poruka koji su trebali motivirati i demotivirati stanovništvo, u ovisnosti od ratnih ciljeva države, političke grupe ili vojne formacije, pojačati odgovornost i samoprijegor, očvrsnuti ponos i moral, osvijetliti neminovnost pobjede i uspjeha za koji vrijedi podnijeti svaku žrtvu. U pročelju poruka karakterističnih britanskih propagandnih postera iz Drugog svjetskog rata su sljedeće ideje i vrijednosti: patriotizam, ustrajnost, posvećenost, nepokolebljivost, štedljivost i odgovornost prema resursima, posvećenost zadacima i radnim obavezama, britansko-sovjetsko savezništvo kao put do pobjede nad hitlerizmom te materijalno-tehnička superiornost Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država.² Više postera upozoravaju vojnike i građane na obavezu čuvanja informacija od koristi za neprijatelja, ističući da se neoprezan govor plaća ljudskim životima.

I na prostoru raskomadane Jugoslavije propaganda je igrala važnu ulogu u afirmaciji političkih ideja i stremljenja te ostvarenju vojnih ciljeva zaraćenih strana. Na teritoriji Bosne i Hercegovine vodio se, kontinuirano i nepopustljivo, propagandni rat u kojem su se borili za duše, ideje i prostor: okupatori, ustaše, partizani, četnici, muslimanski autonomisti, zeleni kadar i druge političke grupe i vojne formacije. Putem novina, letaka, plakata i drugih vidova

¹ Philip M. TAYLOR, *Munitions of the Mind: A History of Propaganda from the Ancient World to the Present Era*, Third Edition, Manchester University Press, Manchester 2003., 208.

² <http://www.businessinsider.com/world-war-two-posters-keep-calm-2012-6?op=1>

propagandnog djelovanja, uredi i štabovi za agitprop su radili na popularizaciji vlastitih i razobličavanju tuđih ideja i ciljeva, ponavljajući ustaljene mantre kojim su nastojali legitimirati svoju borbu i nadvladati protivnika: država, nacija, identitet, ponos, sloboda, pravda, osveta, ravnopravnost, bratstvo, jedinstvo, zajedništvo, budućnost i mir. Kao i u Velikoj Britaniji i drugim ratom zahvaćenim zemljama, značajna pažnja bila je posvećena discipliniranju pripadnika vlastite države, pokreta ili vojne formacije, a s ciljem dobijanja propagandnog rata kao važne pretpostavke ukupnog ratnog uspjeha. Tako se u jednoj uputi "ustaši, domobranu, milicioneru, oružniku, svakom borcu i Hrvatu" upozorava na važnost borbe protiv "neprijateljske propagande" te se ističe:

"Dok se oni tako glasno hvale, da mi to čujemo, dotle su im uši od straha napete preko ograde, da čuju, šta mi govorimo. Za to pazi na svaku svoju rječ. Ona mora biti glasnija i gromkija od njihove rieči. Ona mora biti uvijek ista, mužka, otvorena i hrvatska. Ona mora biti tako tvrda, postojana i neumoljiva, da ih jeza uhvati od naše nepromjenljive rieči i volje, da u ovoj zemlji gospoduju samo – Bog i Hrvati!"³

Brojni izvještaji, uputstva i ocjene pokazuju da su zaraćene strane kontinuirano vodile brigu o propagandi protivnika, valorizirajući njen uticaj na stanovništvo i aktuelna vojno-politička zbivanja i odnose. Stavovi i tvrdnje protivnika, bez obzira bili oni glasine ili utemeljene ocjene stvarnosti, uzimani su sa velikom ozbiljnošću i tretirani odgovarajućim mjerama na administrativnoj i propagandnoj razini.⁴

Bošnjaci su u Drugom svjetskom ratu bili razapeti između različitih vojnih, političkih, državnih i ideoloških koncepcija, organizacija i perspektiva, međusobno sukobljenih i

---

³ IAS, Zbirka plakata (dalje: ZP), ZP-13. Uputa ustaši, domobranu, milicioneru, oružniku, svakom borcu i Hrvatu! U jednom srodnom letku građanin NDH se upozorava: *Ne širi lažne viesti! Ne nasiedaj lažima naših neprijatelja! Ne budi lažac! Jer ćeš širenjem lažnih viesti pomagati neprijatelju. Onaj koji to radi može biti redarstveno kažnjen, ali i izveden pred prieki sud.* IAS, ZP, ZP-290. Za dom spremni. Datum: 10. 2. 1942. godine.

⁴ Vlasti NDH su, primjerice, u Sarajevu 14. 3. 1942. distribuirale letak "Hrvatima islamske vjere", u kojem je naglašeno da "niko nikog ne sili da pređe na katoličanstvo", a povodom, kako je istaknuto, glasina da NDH hoće da sve "grko-iztočne" prevede na katoličku vjeru, nakon čega će na red doći i muslimani. IAS, ZP, ZP-274. Potpis: Za dom spremni! Ustaška nadzorna služba NDH obavijestila je u decembru 1942. Župsku redarstvenu oblast u Mostaru da joj je dostavljena brzojavka sljedeće sadržine: "Po Mostaru javno kola letak o nasiljima i oduzimanju djevičanstva zatočenicima u Gradiški naročito muslimankama. Letak čitaju i njemački i talijanski predstavnici. [...] Moja kćer tamo se nalazi. Roditelji, naročito majke očajavaju ako je istina molim da u interesu naše djece nas roditelja kao i ugleda naše države spriječite energično ova nedjela krivce po zakonu kaznite molim obavijestite me o rezultatu." Župska redarstvena oblast je pozvana da u dotičnom predmetu Ustaškoj nadzornoj službi podnese izvještaj, te da obavijesti molitelja, Hakiju Čemalovića, "da je povodom njegove brzojavke predmet uzet u postupak." Arhiv Historijskog muzeja u Sarajevu (dalje: AHM), Ustaška nadzorna služba (UNS), 595. Ustaška nadzorna služba. Ured: I. Broj: 79226-IIb-6-42. Župska redarstvena oblast Mostar. Datum: 11. 12. 1942.

isključivih, usmjerenih na njihovo pridobijanje i korištenje za vlastite ratno-političke ciljeve i ambicije. Ustaškom režimu Nezavisne Države Hrvatske oni su bili presudno važan oslonac u sprovedbi njegove nacionalne politike u Bosni i Hercegovini. Nijemcima su Bošnjaci bili zanimljivi kao glasoviti vojnici koji bi se mogli iskoristiti za ratne ciljeve Trećeg Rajha. Italijani su ih težili uključiti u miliciju koja bi se borila protiv komunista u Hercegovini. Četnički pokret se borio za naklonost Bošnjaka, i u vojnom i u političkom smislu, naročito od Drugog zasjedanja AVNOJ-a i Ravnogorskog kongresa u selu Ba početkom 1944. I Titovim partizanima su Bošnjaci bili važni kao oruđe delegitamacije ustaške vlasti i ostvarenja vlastite dominacije u središnjoj jugoslavenskoj pokrajini. I povrh svega, brojna muslimanska društva, vojne formacije i javne ličnosti težili su držati Bošnjake na okupu, oko ideja samoodbrane, bosanskohercegovačke autonomije, vjerskog jedinstva, izbjegavanja nasilja, solidarnosti i drugih ideja iz arsenala tradicionalne bošnjačke i bosanskomuslimanske političko-društvene usmjerenosti. Svi su oni koristili različita propagandna sredstva kako bi se približili Bošnjacima i zadobili ih za svoje političke, vojne i društvene ciljeve.

Bez pretenzije da sagledamo ukupnost propagandnog uticaja na političku orijentaciju i držanje Bošnjaka u Drugom svjetskom ratu, njegovu pojavnost, domete i učinke, pokušat ćemo osvijetliti glavne teze, poruke i krilatice putem kojih su različiti subjekti ratnih zbivanja težili oblikovati bošnjačku percepciju Drugog svjetskog rata, njegovih uzroka, njegove prirode te implikacija i posljedica po živote naroda na južnoslavenskim prostorima. Posebno ćemo se usredsrediti na težišne poruke i obrazloženja koja su bila u funkciji pridobijanja naklonosti Bošnjaka za jednu od sukobljenih strana. U razumijevanju ponašanja Bošnjaka u Drugom svjetskom ratu, uključujući njihov odnos prema partizanskom antifašističkom pokretu, uticaj propagandnog djelovanja, dakako, ne bi trebalo predimenzionirati. Ali ga nipošto ne bi trebalo ni potcijeniti, tim prije što su Bošnjaci cijelim tokom rata bili izloženi sistematskom, zbunjujućem i prijetećem propagandnom pritisku u središtu kojeg su bile kategorije njihovog identiteta, opstanka i budućnosti.

"Partizani će uništiti muslimane!"

Ustaške vlasti Nezavisne Države Hrvatske vršile su kontinuiranu propagandu prema Bošnjacima s ciljem njihovog vezivanja za ustaški režim i borbe za ustaške i osovinske ciljeve

u Drugom svjetskom ratu.⁵ Prva obraćanja su isticala njihov hrvatski identitet, s težnjom razvijanja njihovog povjerenja prema novonastaloj hrvatskoj državi. Tako se u letku *Braćo Muslimani*, u osvit NDH, Muslimani obavještavaju da Nijemci neumoljivo uništavaju "srpsku razbojničku bandu", dajući doprinos nastanku hrvatske države, čije je Bosna "srce i središte", a Muslimani "najkorjenitiji i najplemenitiji dio velikoga junačkoga Hrvatskoga Naroda". Ističe se da je ustaški poglavnik Pavelić "naročiti prijatelj Muslimana", a on vjerno vrši zavjet oca domovine dr. Ante Starčevića, koji je u Muslimanima vidio "najbolji dio Hrvatskog naroda" i najljepši zalag sretnije budućnosti Hrvatske.⁶ Ove će teze, u dolazećem vremenu, zastupati i ponavljati ustaška i proustaška štampa, uključujući listove posebno namijenjene muslimanskom čitateljstvu. Tako se u jednom članku iz marta 1942. godine navode riječi poglavnika koji je "[vjerskim] predstavnicima muslimana" poručio da u njemu i njegovim saradnicima u svako doba dana i noći mogu naći prijatelje, "a ako treba zaštitnike i branitelje protiv svakomu i na svakomu mjestu." Poglavnik je dodao da mu je stalo "da se braća muslimani podignu", da im se omogući sve što je potrebno za čestit i dostojanstven život, "a što nije nikako u protimbi s propisima i zakonima vjere." U komentaru poglavnikovih riječi autor članka ističe kako je onaj ko se makar samo jednom sreo s poglavnikom imao priliku "da uvidi koliko su Mu muslimani prirasli srcu." Na kraju članka programski je zaključio da muslimani, bez obzira na neprijateljsku propagandu, neće posustati u svojoj lojalnosti poglavniku kao svom prijatelju i zaštitniku.⁷

Propaganda o poglavniku kao prijatelju i zaštitniku Bošnjaka jačala je shodno razmjerima zločina koje su ustanici i četnici vršili nad bošnjačkim narodom, naročito na prostoru istočne Bosne, gdje je u jesen i zimu 1941. godine brutalno pobijeno više hiljada

---

⁵ U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj propaganda je bila u rukama Državnog izvještajnog i promičbenog ureda (DIPU), a od oktobra 1942. godine Glavnog ravnateljstva za promičbu (GRP). Unutar DIPU-a djelovali su: Odsjek za promičbu, Odsjek za vanjsku promičbu, Odsjek za novinstvo, Odsjek za slikopis, Izložbeno grafički ured, Ured za svjetlopis, kao i ispostave u Sarajevu, Karlovcu i Zemunu, koje su pokrivala veći broj župa u NDH. Alan LABUS, "Bitka za Staljingrad i promidžba NDH: Kako je po odluci vodstva NDH poraz Osovine u tisku NDH pretvoren u pobjedu", *Časopis za suvremenu povijest*, 42., br. 1, Zagreb 2010., 73-74. Nadstojnik sarajevske podružnice, koja je počela sa radom 1. 1. 1942. godine, bio je novinar i pisac Munir Šahinović Ekremov. Prema njegovim navodima, podružnica je bila povezana sa vojnim organima NDH te je štampala i rasturila oko milion letaka različitih sadržaja. Muhidin PELESIĆ, "Prilog istraživanjima propagande i kulturne politike Nezavisne Države Hrvatske u Bosni i Hercegovini u Drugom svjetskom ratu", *Prilozi*, Institut za istoriju u Sarajevu, br. 32, Sarajevo 2003., 234.

⁶ IAS, ZP, ZP-328. Braćo Muslimani!

⁷ U završnom pasusu se kaže: "Muslimani vole svoga Poglavnika iznad svega i gledaju u Njemu svog najvećeg Prijatelja i Zaštitnika. Nitko nije u stanju, pa ni sva neprijateljska promičba, pomutiti privrženost i odanost, koju muslimani goje prema svom dragom Poglavniku. I danas, kada je razgoropađeni neprijatelj sav svoj bijes iskalio gotovo isključivo na muslimanskom dijelu hrvatskog naroda muslimani znaju, da u Poglavniku imaju svog najvećeg Prijatelja, najboljeg Saveznika, najodlučnijeg Pomagača, te su sigurni, da Poglavnik misli na muslimane i vodi o njima računa. Stoga oni i u najvećoj nesreći koja ih je zadesila ne očajavaju i ne gube nade, jer vjeruju u Boga Svevišnjega, jer vjeruju u pobjedu Pravde i jer vjeruju Poglavniku, kao svom najvećem i najiskrenijem Prijatelju." H. A. K., "Poglavnik i muslimani", *Osvit* (Sarajevo), br. 3, 8. 3. 1942., 1.

Bošnjaka. Nakon okončanja prve etape tzv. II neprijateljske ofanzive, u kojoj su združenim njemačkim, ustaškim i domobranskim snagama u borbama protiv partizanskih jedinica u romanjsko-birčanskoj operaciji pomagali i četnici⁸, ustaše su početkom februara 1942. širili letke među bošnjačkim žiteljima istočne Bosne i izbjeglicama u Sarajevu u kojim su iznosili tvrdnje da su žrtve i stradanja lokalnog življa na prostoru istočne Bosne daleko manji nego što se govori te da su navodi o spaljenim selima i gradovima i hiljadama ubijenih najobičnije laži neprijatelja NDH.⁹ Istovremeno su poručivali da će svako selo biti obnovljeno, svaka džamija ponovo sagrađena, svaki gubitak imetka nadoknađen, svako siročje osigurano i svakom ranjeniku priznata krv prolivena za domovinu.¹⁰ Težilo se predstaviti NDH sposobnom zaštititi svoje građane i uvesti red na cijelom prostoru države.¹¹

Među različitim izrazima propagandne djelatnosti, usmjerene ka jačanju nacionalnog i ideološkog jedinstva katolika i muslimana, važno mjesto pripada knjizi *Krv je progovorila – razprave i članke o podrijetlu i životu Hrvata islamske vjere*, koju je 1942. godine izdala sarajevska podružnica Državnog izvještajnog i promičbenog ureda. U knjizi je objavljeno 12 članaka različitih autora, uključujući Ćiru Truhelku, Safvet-bega Bašagića, Hazima Šabanovića, Kerubina Šegvića i druge pisce i naučnike, čija su naučna razmatranja, ali i propagandističke tvrdnje i poruke, upotrijebljeni kao argumenti u prilog ustaške doktrine o hrvatstvu muslimana i naklonjenosti ustaškog režima prema njima.¹²

Obzirom na ovisnost od njemačkih i italijanskih okupatora, kao i činjenicu da je jedinu stvarnu prijetnju njegovom opstanku predstavljao partizanski antifašistički pokret, ustaški režim je, naročito od sredine 1942. godine, glavnu oštricu svojih propagandnih napora usmjeravao protiv partizana i komunista, daleko manje protiv četnika, s kojim je pravio sporazume i s kojim su okupatori sarađivali u borbama protiv partizanskih snaga. Bošnjacima se nastojalo predstaviti da su im glavni neprijatelji – Titovi partizani, i egzistencijalno, u smislu prijetnji njihovom biološkom opstanku, i ideološki, u smislu prijetnji njihovom vjerskom i moralnom identitetu. U te svrhe propaganda nije oklijevala koristiti se notornim

---

⁸ Četnici su u duhu sporazuma od 15. 1. 1942. godine između predstavnika četnika te njemačkih i italijanskih komandanata iz Višegrada dobili zadatak da tokom tzv. II neprijateljske ofanzive njemačkim jedinicama omoguće slobodan prolaz na svim pravcima, ne dozvole ni najmanji istup protiv njih i da im pružaju sva obavještenja o partizanskim jedinicama. Pogledati: *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941-1945*, prva knjiga, Beograd 1957., 174.

⁹ IAS, ZP, ZP-324. Hrvati grada Sarajeva i iztočne Bosne! Sarajevo, 1. veljače 1942.

¹⁰ IAS, ZP, ZP-323. Hrvati muslimani i katolici! Junački domobrani i neustrašivi ustaše! Sviesni građani Sarajeva, dični građani i težaci iztočne Bosne! Sarajevo, 1. veljače 1942. Junaci – za dom spremni.

¹¹ Prema Enveru Redžiću, smisao plasiranih letaka bio je u tome da se podvuče da u Hrvatskoj mogu "gospodovati" samo Hrvati muslimani i katolici, te da se umanje žrtve Muslimana u istočnoj Bosni. E. REDŽIĆ, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu*, 141.

¹² Ivo GOLDSTEIN, "Ustaška ideologija o Hrvatima muslimanske vjere i odgovor u časopisu Handžar", *Radovi*, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 38, Zagreb 2006., 267.-268.

dezinformacijama i falsifikatima, kao u slučaju optužbe da su Titovi partizani odgovorni za ubistva 353 Muslimana na području Vlasenice.¹³ Ipak, težište propagande bile su optužbe da je glavna zadaća partizana donijeti boljševizam i komunizam, a to bi značilo nestanak Muslimana u Bosni i Hercegovini, jer komunisti mrze islam i teže ga iskorijeniti i uništiti. U letku *Muslimani upoznaju boljševizam* komunizam se predstavlja kao "najveće prokletstvo svieta", te se citira egipatski list *El-Feth* koji u svom 851. broju objašnjava kako je komunizam protiv privatnog vlasništva, država je apsolutistička, učenjacima su usta začepljena i niko u Staljinovoj Rusiji nije siguran ni za sebe ni za svoju djecu. Temelj boljševizma je nepriznavanje Boga i borba protiv svih vjera te kažnjavanje vjernika.¹⁴ Navodi se da su većina boljševika Židovi, "koji su opet zakleti neprijatelji naše vjere." Potenciranjem navodnog jevrejskog porijekla boljševizma, obzirom na negativna iskustva muslimana sa lokalnim jevrejskim plemenima za vrijeme prvobitne muslimanske zajednice, težilo se motivirati Bošnjake za borbu protiv partizana i komunista i desenzibilizirati ih prema osovinskoj politici diskriminacije i zločina nad Jevrejima. S boljševizmom nema mira – poručuje se *Sinovima Bosne i Hercegovine* – radnicima, seljacima, građanima. Njemački Reich i ujedinjeni narodi Evrope vode rat dok crveni Staljin i boljševizam ne padnu u prah i pepeo. "Mi vidimo što boljševički plaćenici okupljeni oko harambaše Tite i plaćenici Londona okupljeni oko Draže Mihajlovića, čine u našoj divnoj zemlji!"¹⁵ Uvodeći socijalnu notu, s očitom težnjom da se parira bosanskohercegovačkim komunistima, poruka završava s riječima: nećemo boljševizam i nećemo kapitalizam, smrt partizanskim i četničkim razbojnicima, živio radni narod Bosne i Hercegovine!¹⁶

U ovom i sličnim lecima namijenjenim Bošnjacima prepoznatljiva je sljedeća propagandna matrica: ustaška vlast NDH odražava narodne interese, dok je Tito plaćenik

---

¹³ IAS, ZP, ZP-333. 353 ubijenih Muslimana optužuju Titu u području Vlasenice. U letku se navode imena i prezimena postradalih Muslimana a autor postavlja pitanje: "Muslimani! Hoćete li i nadalje spokojno posmatrati vaše uništenje?"

¹⁴ IAS, ZP, ZP-157. Muslimani upoznaju boljševizam. Komunizam je najveće prokletstvo svieta.

¹⁵ IAS, ZP, ZP-78. Sinovi Bosne i Hercegovine!

¹⁶ U jednom letku, vjerovatno iz druge polovine 1943. godine, *radno-seljački narod* se izlaže kritici zbog uskraćivanja lojalnosti NDH te se kaže: "Poslušao si one, kojima su sa propašću Jugoslavije propale nade, da i dalje bez rada bezbrižno žive i primaju ministarske i poslaničke plaće, penzije, dnevnice i nagrade, koje si ti mučnim radom u obliku velikog poreza stalno plaćao." Narod je postao žrtvom laži i prevare, jer je poslušao "plaćenike ENGLEZA I KOMUNISTE", koji se ne bore za narod već za sebe, kako bi poslije ponovo mogli živjeti na narodnoj grbači, kako je to bilo u 22 godine propale Jugoslavije. Uz upozorenje da se stara Jugoslavija neće obnoviti, te da je NDH jača i veća nego što je ikada bila, narod se poziva da "PROMISLI I SJETI SE": niko mu neće spremiti zimmicu ako to sam ne uradi, od čega će mu živjeti žena i djeca ako bude slušao laži i odmetao se od kuće?! Na kraju se ističe: "**U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj biti će reda i rada za svakog. Zato se je ona borila i to ostvarit sada, kada je slobodna, i jaka i vječna i kada trijebi žito od kukolja, pa da jednom njezin narod živi trajno u miru, radu i poštenju.**" Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu (dalje: GHB), Zbirka rasutih dokumenata i arhivalija na bosanskom (dalje: ZRDA), K-5Ž [iz fonda O. Sokolovića]. **Radno – seljački narode!**

Moskve, svo zlo koje Staljin čini Rusima i drugim narodima pod boljševičkom čizmom, Tito će činiti Hrvatima i ostalim u njegovoj komunističkoj državi. U omanjem letku Bošnjacima se postavlja pitanje:

"Treba li zelena zastava Prorokova da postane crvena od krvi Muslimana?"

U prostoru oko Čapljine povjerenik Staljinov Tito već u veliko PROLIEVA KRV MUSLIMANA!

Krvopija Staljin će dopustiti svom povjereniku Titu, da se i u drugim krajevima proljeva krv Muslimana!

Zašto? Jer svaki Musliman štiti svoju vjeru, svoje stare običaje i navike proti komunističkog prevrata!"

Na poledini letka nalazi se karikatura Staljina koji posmatra džamiju i muslimansku zastavu i izjavljuje:

"Ja ću se pobrinuti, da i OVA zastava postane crvena. Po potrebi i samom krvlju Muslimana!"¹⁷

Na nespojivosti islama s komunizmom ustaške vlasti su insistirale srazmjerno muslimanskom udaljavanju od NDH i pristupanju partizanima. To je posebno bilo prisutno u porukama čija je svrha ubijediti muslimanske borce da napuste partizanske redove i priključe se 13. SS diviziji. U jednom letku Muslimanima koji su otišli u partizanske jedinice postavljaju se devet sugestivnih pitanja koja, temeljem tendenciozne predstave o partizanima kao gomili nevjernika, razvratnika i nasilnika, naglašeno kontrastiraju glavne tačke kur'anskog učenja s navodnim intencijama i praksom komunista. Muslimani se tako pitaju može li musliman pomagati one koji ne priznaju Boga, koji kažu da nema drugog svijeta i da zlo neće biti kažnjeno. Potom se pitaju može li musliman pomagati ljude koji ne poštuju brak i koji tvrde da žena ima pravo mijenjati svoje muževe po svojoj volji. Zar da se borite, dodaje autor letka, da vašu ženu slobodno može objubiti ne samo partizanski komesar, već i svaki vaš "drug"? U nastavku se pitaju može li musliman prepustiti svoje dijete odgoju ulice, zatim može li musliman koji pogine u borbi za zlo biti šehit te kako će takav musliman odgovoriti "melećima u grobu" zašto se borio – za Boga ili šejtana! U petom pitanju stoji: može li musliman odobriti da zemlja bude državna, i to vlasništvo "jedne bande židova", istih onih koji su nekada pomagali mušrike (mnogobošce) u borbi protiv Božijeg poslanika? U šestom

¹⁷ IAS, ZP, ZP-331. Treba li Staljinov plan da bude stvarnost?

pitanju potencira se pitanje vjernosti vladaru: može li musliman dignuti ruku protiv domovine? Potom smije li musliman posegnuti za tuđim dobrom? I može li dopustiti da se svijet pretvori u jedan nesređen i moralno bolestan prostor? I na koncu, može li se musliman pokajati i vratiti svom plugu i namazu (molitvi)? Na prvih osam pitanja autor je sam dao odrične odgovore, na posljednje – potvrđan.¹⁸ U jednom drugom letku, mnogo radikalnije i jezgrovitije, pomaganje partizana se stavlja u kontekst direktne podrške uništenju Muslimana, pa se Muslimanima u partizanima postavlja pitanje: "Zar ne znate, da ste time što ste prešli k partizanima, pomogli neprijatelju, da može lakše uništiti Muslimane Bosne i Hercegovine?" Poklati i iskorijeniti "nedužno i nezaštićeno muslimansko pučanstvo" glavni je cilj "tako zvane Narodne oslobodilačke vojske" na tlu Bosne i Hercegovine. Ističući kako su Bog, pravda i pobjeda "na našoj strani", Muslimani se pozivaju da napuste partizane, dodajući kako njemačka oružana sila svakom prebjeglici jamči život i sigurnost da u njoj živi gdje želi. "Poubijajte svoje zločinačke komesare i komandante, koji iz dna duše mrze Boga i svaku vjeru. Ne promišljajte mnogo, nego **PREBJEGNITE BEZUVJETNO ODMAH!**"¹⁹ U brojnim drugim letcima Tito i partizani se predstavljaju kao razbojnici koji ne poštuju nikakva pravila ratovanja, zarobljenike i prebjege jednostavno strijeljaju i prema ljudima postupaju kao sa stokom.²⁰

---

¹⁸ IAS, ZP, ZP-329. Muslimani!

¹⁹ GHB, ZRDA, K-5Ž [iz fonda O. Sokolovića]. "U slučaju pobjede komunizma SVI MUSLIMANI ĆE BITI UNIŠTENI?"

²⁰ IAS, ZP, ZP-103. Najnovije o tomu, ZA ČIM IDE TITO. Što on o tome kaže sam, a što njegovi pristaše.